

“บายสะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อความหมายด้านการดำเนินชีวิต ของชาวไทยเชื้อสายเขมร

“Bai Sarai Doem” Symbol and Conveys the Meaning of the Way of Life of Ethnic Thai Khmer People

สำเรจ อินทยง¹ ยโสธรา ศิริภาพระภากร^{2*} และสุริยา คลังฤทธิ³

Samroeng Inthayong¹, Yasothara Siriphaprapagon^{2*} and Suriya Krangrit³

Received : February 20, 2023; Revised : March 1, 2023; Accepted : March 2, 2023

บทคัดย่อ (Abstract)

“บายสะไรเดิม” เป็นนวัตกรรมที่เกิดฐานคติความเชื่อและนำมาประกอบในพิธีกรรมของมนุษย์ มีการสืบทอดมาแต่โบราณ ในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร ยังเป็นเครื่องบูชาในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ วัสดุที่ใช้ประดิษฐ์จากใบกล้วย ม้วนเป็นกรวยแล้วนำมาประกอบกัน มีลักษณะเป็นชั้น ๆ มักนิยม 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น 9 ชั้น แต่ละชั้นจะประดับด้วยขนม ข้าวต้ม กล้วย มะพร้าว ผลไม้อื่น ๆ มีการจัดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องบูชา การให้ความสำคัญในลักษณะเป็นสัญลักษณ์การสื่อสารและบูชาต่อเทพเจ้าและอำนาจเหนือมนุษย์ “บายสะไร” ได้เป็นเครื่องบรรณาการแสดงถึงความเคารพและบูชา

---

¹นักวิชาการอิสระ บ้านตะโก ตำบลโคกยาง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์; Independent Academician, Ban Tako, Khok Yang Subdistrict, Prakhon Chai District, Buriram Province, Thailand.

²รองผู้อำนวยการสำนักงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสุรินทร์ แห่งที่ 2 วัดป่าโยธาประสิทธิ์ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์; Deputy Director of the 2nd Surin Provincial Dharma Practice Office, Wat Pa Yotha Prasit, Nok Mueang Subdistrict, Mueang Surin District, Surin Province, Thailand.

³นักวิชาการอิสระ บ้านศาลาสამัคคี ตำบลชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์; Independent academician Ban Sala Samakkhi, Chob Sub-district, Sangkha District, Surin Province, Thailand.

*Corresponding Author; e-mail : yasotharar.s@gmail.com

Citation : สำเรจ อินทยง, ยโสธรา ศิริภาพระภากร และสุริยา คลังฤทธิ. (2566). “บายสะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasru.2023.20>

วัตถุประสงค์เพื่อการเซ่นไหว้ พร้อมการเชิญเทวดาและดวงวิญญาณมาร่วมในพิธีกรรมและอวยพร และสิ่งที่บูชาฐานคติชาวไทยเชื้อสายเขมรมีความเชื่อว่ามีผลด้านความสำเร็จ ต่อผู้ทำพิธีกรรมในด้านความสมปรารถนา จึงถือว่าเป็นบายศรีที่มีความสำคัญมากต่อพิธีกรรมบูชา เทวดา และอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ บายศรีของชาวไทยเชื้อสายเขมรยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่คงอยู่ถาวรในชุมชนของชาวไทยเชื้อสายเขมรมีการจัดขึ้นเนื่องวาระสำคัญต่างๆ

คำสำคัญ (Keywords) : บายสะไร, ความเชื่อและพิธีกรรม, สัญลักษณ์, ชาวไทยเชื้อสายเขมร

Abstract

“Bai Sarai Doem” is an innovation that originates from beliefs and is incorporated into human rituals. It has been inherited since ancient times. among Thai people of Khmer descent It is also an important sacrifice in various rituals. Materials used for crafting from banana leaves Roll into a cone and put together. It is tiered, usually 3 tiers, 5 tiers, 7 tiers, 9 tiers. Each tier is decorated with sweets, rice porridge, bananas, coconuts and other fruits and is held as an offering. The emphasis was on symbolic communication and worship of gods and superhuman powers. “Bai Sarai” is a tribute to show respect and worship. Objectives for making offerings with inviting angels and spirits to join in the ritual and blessing And what is worshiped based on the motto of Thai-Khmer descent is believed to have an effect on success. To those who performed the ritual in terms of wish fulfillment. Thai people of Khmer descent. Therefore, it is regarded as a baisri that is very important to worshipping rituals, deities and sacred powers. It's a boost of morale and encouragement. The way of life, the way of living, the Baisri of Thai-Khmer descent is also a permanent cultural heritage in the community of Thai-Khmer descent, held on various important occasions.

Keywords : Bai Sarai, Beliefs and rituals, Symbols, Thai Khmer people

Citation : สำเริง อินทุง, ยโสธรา ศิริภาพระภากร และสุรียา คลังฤทธิ์. (2566). “บายสะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasru.2023.20>

บทนำ (Introduction)

พื้นที่จังหวัดสุรินทร์ มีความเป็นมาและประวัติศาสตร์ยาวนาน มีวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อหลากหลายและจัดขึ้นตามท้องถิ่น อาจกล่าวได้ว่า เป็นแหล่งอารยธรรม มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณีและความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายแต่เคร่งครัดกับขนบธรรมเนียม ที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, 2539 : 1-2) ชาวไทยเชื้อสายเขมร มีความเชื่อต่อสิ่งที่ยังมองไม่เห็น อาทิ ไสยศาสตร์ อำนาจลึกลับ ด้วยเหตุนี้จึงมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อแต่ละท้องถิ่น อาจมีการสวดสะเดาะเคราะห์ สวดป้องกันด้วยเพราะเหตุนี้ชาวไทยจึงมีระเบียบ ในพิธีกรรมมาแต่โบราณ ในเรื่องของการจัดเครื่องบูชา ในการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว อาจมีการเชิญพระสงฆ์มาสวด เพื่อความเป็นมงคล หรือ สวดป้องกันหรือแม้แต่การเชิญหมอปราหมณ์ มาทำพิธีกรรม บวงสรวงสังเวย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ การเชิญมะม่วง มาทำพิธีกรรมเชิญดวงวิญญาณเทวดา อารักษ์ที่อยู่ชั้นสูงต่าง ๆ เพื่อมาทำพิธีการบางอย่าง เช่น ทำนาย รักษา พยากรณ์ วาระการเช่นไหว้เทวดาประจำปี เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เองชาวไทยเชื้อสายเขมรมักนิยม จัดเครื่องบูชาต่าง ๆ สิ่งที่สำคัญมากที่สุด คือ บายศรี ได้มีบายศรีประเภทหนึ่งที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์และเป็นการสืบทอดมาแต่โบราณเป็นบายศรีแบบดั้งเดิมซึ่งยังมีการรักษา และจัดกระทำขึ้นในพิธีการสำคัญ บายศรีได้มีความสำคัญมากต่อวิถีชาวไทยเชื้อสายเขมร การจัดบายศรี ในงานพิธีกรรมที่สำคัญ ที่ขาดเสียมิได้นั้นคือ บายสะโรเดิม (บายศรีต้น) แบบโบราณ ประเพณีและความเชื่อนี้มีบทบาทต่อวิถีชีวิตชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่ได้ยึดถือมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ได้แก่ ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาด้วย ความเชื่อเกี่ยวข้องกับการเช่นไหว้ วิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวข้องกับการบูชาแม่บัวตองบอด (บองบอด หมายถึง เทวดาหรือ วิญญาณลึกลับ) ซึ่งในประเพณีที่ปรากฏในวิถีความเชื่อพิธีกรรมนี้มีบทบาทมากกับการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร จะมีขั้นตอน การปฏิบัติที่มีแบบแผนที่แน่นอนตายตัว อาทิเช่น ผู้ประกอบพิธีกรรม วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ เวลา สถานที่ ผู้ร่วมในพิธีกรรม ทั้งนี้การประกอบพิธีตามความเชื่อและในทางด้านพระพุทธศาสนาของชาวไทยเชื้อสายเขมร จะมีวัตถุประสงค์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ (ยโสธรา ศิริภาประภากร, 2560 : 2) และมีผลทางด้านความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ความเชื่อเป็นอยู่ อีกด้วยในการประกอบพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมรนี้ที่ปรากฏโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์นั้น คือ ชาวไทยเชื้อสายเขมรมักมีการทำบายศรี (บายสะโร) เพื่อประกอบการเข้าสู่พิธีกรรมสำคัญๆนั้นด้วยเสมอ (ประกอบ ผลงาม, 2538 : 22- 30) ความเชื่อย่อมเป็นที่มาของการประกอบพิธีกรรม เมื่อเกิดพิธีกรรมก็ย่อมเกิดเป็นประเพณีตามมาเป็นแนวทางการอนุรักษ์ รักษา ที่เป็นผลจากการถ่ายทอดมาจาก

Citation : สำเริง อินทขุญ, ยโสธรา ศิริภาประภากร และสุรียา คลังฤทธิ์. (2566). “บายสะโรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasru.2023.20>

บรรพบุรุษพาทำจนเกิดพัฒนาการในด้านคุณค่าที่สามารถสัมผัสได้ คือ ผู้ร่วมประกอบพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา หรือจัดพิธีกรรมบูชาแม่เพื่อการบูชาครู สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมีบายสะไรเดิม (บายศรีต้น) ปรากฏในพิธีกรรมยอมทำให้บุคคลที่ร่วมได้เกิดการน้อมจิตระลึกความสำคัญของพิธีกรรม ตั้งใจทำและปฏิบัติตามทุกขั้นตอน ทำให้เกิดสมาธิและเกิดปัญญาตามมาได้ ทำให้สามารถควบคุมจิตใจให้สงบ ช่มความหวั่นไหวได้ อีกทั้งพิธีกรรมนั้นยอมทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ แม้จะมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา หรือ ความเชื่อในเรื่องเร้นลับอันเป็นสิ่งที่มีความเชื่อมาช้านาน โดยในสังคมชาวไทยเชื้อสายเขมรมักมีความเชื่อและความผูกพันกันของคนในสังคมและสะท้อนออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมที่มีบายศรีต้นปรากฏอยู่อย่างโดดเด่นจนเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายเขมรไปแล้ว ดังนั้น บายสะไรเดิมจึงเป็นสิ่งที่นำศึกษาถึงความสำคัญและความหมายที่ปรากฏในบายศรีต้นนี้เพื่อให้ทราบความหมาย ความสำคัญ และวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องเพื่อการสืบสานและพัฒนาต่อยอดต่อไปได้และยังให้ปรากฏเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ไม่รู้ไม่ทราบไม่เข้าใจได้อีกทางหนึ่งด้วย

ความเชื่อพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมรที่จะต้องจัด บายสะไรเดิม เพื่อการบูชา

ความหมายด้านความเชื่อและพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อไปนี้ สามารถอธิบายได้ว่าเป็นการยอมรับนับถือในหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในคำสอน ในบุคคลหรือการยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์ ของบุคคลกลุ่มชนหรือสังคม เช่น มีความเชื่อเกี่ยวกับผิวยัญญาณ (Yasochara, S., 2017 : 5) ในทัศนคติ ความเชื่อเจ้าพิธี มีการที่จะยอมรับและยึดถือสิ่งที่ ได้รู้ ได้เห็น โดยไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบายและไม่จำเป็นว่าสิ่งที่เชื่อว่าจะมีหลักฐานหรือไม่ก็ตาม ถือเป็นการยอมรับต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง (พระเตียรวิทย์ โอชาวัฒน์, 2548 : 45) โดยนัยยะความเชื่อนั้นอาจมาจาก สิ่งที่เกิดจากความหวาดกลัวภัยธรรมชาติระยะแรกๆ ของมนุษย์ต่อมาก็มีความหวาดกลัวเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษและผู้กล้าหาญในชุมชนของตนที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเกิดความหวาดกลัวในสิ่งเหนือธรรมชาติจึงต้องมีการบวงสรวงเช่นไหว้บูชาซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังยึดถืออยู่ คือเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนในชุมชนนั้นยึดถืออยู่ (ศิริพร สุขเมธารัตน์, 2553 : 372) และเป็นส่วนประกอบที่ชุมชนให้ความสนใจ และจะพยายามปฏิบัติอย่างตามอย่างเคร่งครัด พิธีบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์ หรือมีส่วนประกอบของหลายศาสนาผสมกันทั้งในด้านความเชื่อและการปฏิบัติหรือการประสานความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนเกือบจะเป็นเนื้อเดียวกัน (สมพร เกษมสุขจรัสแสง, 2526 : 47)

Citation : สำเร็จ อินทขุญ, ยโสธรา ตริภาประภากร และสุริยา คลังฤทธิ์. (2566). “บายสะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasru.2023.20>

พิธีกรรม คือ การบูชาแบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 788) เป็นคำบัญญัติของการประกอบพิธีการต่างๆ คำว่าพิธีการหมายถึงพิธีตามประเพณีทางศาสนาหรือในโอกาสสำคัญพิธีกรรมจะก่ออำนาจพิเศษขึ้นมาเป็นการเพิ่มพลังและสีสันอำนาจให้แก่การดำเนินชีวิต (Richard Lawrence, Unlock Your Psychic Powers, 2546 : 29-35) เป็นรูปแบบของพฤติกรรมหรือการทำพิธี (สัมภาษณ์ สาน สมัญญา, 2565 เมษายน: 28) ได้กล่าวว่าคนในตระกูลที่บรรพบุรุษได้เลือกให้เป็นร่างทรง เพื่อที่จะมาเข้าทรงในแต่ละปีของฤดูกาล เช่นไหว้จะมีการประกอบพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมรที่จัดกระทำขึ้นเพื่อมุ่งเน้นการเชิญเทวดา ดวงวิญญาณให้มาร่วมในพิธีกรรม เพื่ออนุโมทนาและประสิทธิ์ประสาทพรให้เจ้าของงาน มีความเชื่อในด้านการให้คุณ ได้แก่ เกิดความสุข ทำมาหากินเจริญ เกิดความรุ่งเรือง เกิดความสุขสำเร็จ เป็นต้น

ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรที่มีต่อบายศรี

บายศรีเป็นที่เข้าใจกันดีว่ามีรูปแบบลักษณะที่ประกอบด้วย ใบตองที่นำมาจัดมัดเข้าเป็นช่อ ๆ แล้วประดับเป็นชั้น ๆ มี 3 ชั้นบ้าง 5 ชั้นบ้าง 7 ชั้นบ้าง และ 9 ชั้นบ้าง บายศรีถือเป็นสิ่งมงคลที่มักใช้ในงานสำคัญ พิธีการสำคัญ เช่น เรียกขวัญ แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค หรือแม้แต่ใช้บูชาพระ และใช้สำหรับการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เป็นต้น บายศรีถูกจัดอยู่ในบทบาทหน้าที่สำคัญ “บายสะไร” ตามความหมายของชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นคำเฉพาะที่ใช้เรียกตามแถบอีสานใต้ ตามความหมาย “บาย” หมายความว่า “ข้าว” ส่วน คำว่า “สะไร” มีความหมาย “ว่าผู้หญิง” เป็นลักษณะ เป็นศรี เป็นภาษาเก่าแก่ที่ใช้กันมาแต่เดิม ความหมายนั้นคือ ข้าวที่จัดไว้เพื่อการบูชา ข้าวที่ใส่ไว้ในกรวยประกอบด้วยพุ่มใบตองแล้วประดับด้วยดอกไม้เพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ “ศรี” สะไร ในที่นี้ อาจหมายถึง ความงาม ผู้หญิง ความงดงาม ความมีระเบียบเรียบร้อย เพราะสื่อที่แสดงออกมาจากองค์ประกอบของบายศรี เป็นการแสดงออกถึง ความงาม อ่อนช้อย นอบน้อม แล้วประดับด้วยข้าวสวยไว้จุดกลาง กรวยกรวย เพื่อการบูชา (ยโสธารา ศิริภาประภากร, 2560 : 2) ด้านบนของบายสะไรเดิม แบบดั้งเดิมโบราณส่วนบนสุดจะประกอบด้วยลูกมะพร้าวอ่อนโดยส่วนมากเป็นมะพร้าวน้ำหอมแสดงได้ถึงน้ำที่บริสุทธิ์ สะอาดและเมื่อนำเข้ามาสู่พิธีกรรมย่อมเกิดความศักดิ์สิทธิ์ได้เพราะเชื่อว่า เทวดาชั้นบนมักมีความเชื่อว่าจะชอบและโปรดน้ำมะพร้าวด้วย

ภาพที่ 1 บายศรีและพิธีกรรมชุมชน

ที่มา : ยโสธารา ศิริภาพระภากร (2565 : 1)

ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรที่มีต่อบายศรีเชื่อถือว่า บายศรี ว่าเป็นของสูง เป็นสัญลักษณ์ที่เทวดาชอบ ถือว่าเป็นดอกไม้สวรรค์ ใช้สำหรับใช้เซ่นไหว้ บูชา เคารพ นอบน้อม ด้วยฐานคตินี้ส่งผลให้เกิดประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ตลอดถึงการได้กำหนดเป็นจารีตเพื่อเป็นแนวปฏิบัติตาม เช่นความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพ เทวดา อารักษ์ ต่างๆ ซึ่งมีผลต่อมนุษย์เมื่อจะกระทำพิธีกรรมบางอย่างที่สำคัญ จำต้องมีจารีต ข้อปฏิบัติ และมีระเบียบในพิธีกรรม ที่ตนมีความเชื่อ ที่เป็นฐานคติ ดังนั้นมนุษย์จึงนำเอาแนวความเชื่อที่มีมาถือปฏิบัติตาม (อิศราพร จันทร์ทอง, 2537 : 41)

ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรได้มีความเชื่อต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ผู้วิเศษ เทพ เทวดา อารักษ์ และวิญญาณชั้นสูงต่างๆ และชาวไทยเชื้อสายเขมรเชื่อต่อพิธีการบูชาว่าการบูชานั้นสามารถนำมาซึ่งผลประโยชน์ในด้านต่างๆได้เป็นการเพิ่มสิริมงคล ให้กับตนเองและครอบครัว ผู้ประกอบพิธีกรรมด้วย ชาวไทยเชื้อสายเขมรจึงได้จัดประกอบเครื่องบูชาขึ้น และได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณ ที่ปรากฏความเชื่อหลักๆนั้น คือ สิ่งที่เกิดจากความเชื่อเรื่องความเป็นมงคล เสริมสิริมงคล และเกี่ยวข้องกับวิญญาณของบรรพบุรุษและผู้กล้าหาญในชุมชนของตนที่ล่วงลับไปแล้วจึงต้องมีการบวงสรวงเซ่นไหว้บูชาซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังยึดถืออยู่ คือ เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนในชุมชนนั้นยึดถืออยู่ (ศิริพร สุขเมธารัตน์, 2553 : 372) ความเชื่อที่มีต่ออะไรเดิม (บายศรีต้น) ของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่มีต่อบายอะไรเดิมว่าเป็นสิ่งสำคัญนี้ที่ใช้ในการประกอบพิธีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ

Citation : สำเร็จ อินทขุญ, ยโสธารา ศิริภาพระภากร และสุรียา คลังฤทธิ์. (2566). “บายอะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasru.2023.20>

การทำบุญใหญ่ทางพระพุทธศาสนา คือพิธีพุทธาภิเษก พิธีอธิฐานจิตเชิญทวยเทพมาเป็นพยาน พิธีฉลองศาลา พิธีบวชนาค (เรียกขวัญนาค) พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีบุญฉลองกฐิน พิธีบุญฉลองพระ บายสะไรเดิม (บายศรีต้น) ได้ถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิญญูณ เช่น พิธีบูชาเทวดา ใช้ในการบูชาดวงวิญญูณที่มีความเชื่อตามบริบทท้องถิ่นว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บายสะไรเดิม (บายศรีต้น) จัดเป็นเครื่องเชิญเทพ เทวดา และอารักษ์ให้มาในพิธีกรรมเพื่อการกระทำพิธีกรรมบางอย่างมีความเชื่อว่าบายสะไรเดิม (บายศรีต้น) เป็นของสูงเมื่อจัดบูชาแล้วยอมจะเกิดความเจริญรุ่งเรืองและ ได้บุญเต็มที่เป็นการสักการบูชาพระพุทธเจ้าและเทวดา พร้อมกับดวงวิญญูณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์รวมทั้งเป็นการเสริมบุญบารมีให้กับเจ้าภาพหรือเจ้าของงานด้วยที่จัดพิธีกรรม ในพิธีที่สำคัญของงานบุญนี้ จะขาดเสียไม่ได้เลย (โกศลัญญา สิริสวรรณ, 2556 : 80-81)

บายสะไรเดิม แบบโบราณ ชาวไทยเชื้อสายเขมร

ชาวไทยเชื้อสายเขมร มีความเชื่อในเรื่องอำนาจ เชื่อในเรื่องในเรื่องไสยศาสตร์และผสมผสานกับคติพราหมณ์ที่มีการบวงสรวงเช่นไหว้สังเวยตามคติความเชื่อท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายเขมร

ภาพที่ 2 บายสะไรเดิม (บายศรีต้นแบบโบราณของชาวไทยเชื้อสายเขมร)

ที่มา : ยโสธารา ศิริภาพระภากร (2565 : 2)

Citation : สำเริง อินทุง, ยโสธารา ศิริภาพระภากร และสุรียา คลังฤทธิ์. (2566). “บายสะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasru.2023.20>

ภาพที่ 3 แทนบูชาในพิธีกรรม

ที่มา : ยโสธรา ศิริภาพระภากร (2565: 2)

บายสะไรเดิม ตามความหมายว่า บาย หมายถึง ข้าว สะไร หมายถึง ผู้หญิง เดิม เป็นภาษาท้องถิ่นเขมร แปลว่า ต้น เมื่อนำความหมายมารวมกัน ได้เป็นประโยคความหมายว่า บายศรี ต้น ที่ประกอบด้วยข้าว ขนม ผลไม้ ดอกไม้ มะพร้าวอ่อน ประดับด้วยข้าวตอกดอกไม้ จัดทำเป็น 5 ชั้นบ้าง 7 ชั้นบ้าง 9 ชั้นบ้าง โดยผู้ประกอบมักเป็นสตรีที่เป็นผู้จัดตกแต่ง เพื่อถวาย สักการบูชา (สัมภาษณ์พระสมชาย สิริวัฒน์โก, 19 กันยายน 2565) แต่พระรัตนตรัย เทพ เทวดา อารักษ์ และดวงวิญญาณที่สถิตบนชั้นฟ้า ให้ลงมาเพื่อรับเครื่องบูชา ที่ประดับตกแต่ง ด้วยดอกไม้ และเครื่องบูชาทั้งหลายเหล่านี้ เป็นต้น

บายสะไรเดิม เป็นบายศรีเก่าแก่โบราณ ได้กระทำมาแต่ดั้งเดิม หลายยุคหลายสมัย เป็นแบบเฉพาะของชาวไทยเขมรที่ได้ถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับการบวงสรวง สักการบูชาและการอัญเชิญ มีความเชื่อว่า เทวดาจะเสด็จมาในพิธีที่จัดขึ้นนั้น บายสะไรเดิม (บายศรีต้น) จะประกอบด้วย ส่วนบน ยอดของบายศรีจะเป็นมะพร้าวอ่อน ใช้บูชาสิ่งสูงสุด เชื่อว่ามะพร้าวเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ บริสุทธิ์ สะอาด เป็นสิ่งที่เทวดาโปรดปรานมาก เมื่อเสร็จพิธีกรรม มักให้เจ้าภาพที่เจ็บป่วย ดื่ม รับประทาน เชื่อว่าสามารถรักษาโรคให้หายได้ เป็นของศักดิ์สิทธิ์ บายสะไรเดิม มีลักษณะเป็นลำต้นขึ้น ด้วยต้นกล้วยตัดให้ได้ขนาดที่จะประดับตามชั้นต่างๆได้ การประดับชั้นๆ มัก

Citation : สำเร็จ อินทุง, ยโสธรา ศิริภาพระภากร และสุรียา คลังฤทธิ์. (2566). “บายสะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasru.2023.20>

นิยมใช้ไม้ไผ่เสียบประดับเป็นชั้น ๆ เพื่อใช้วางสิ่งของบูชา เป็นเครื่องสังเวยได้ เมื่อกำหนดชั้นได้แล้ว การทำบายศรีจะเป็นลักษณะทำเป็นรูปทรง ธาตุ หรือ เจดีย์ มีกวาง 4 ด้าน หรือ 4 ทิศ ตามแต่จะชั้นๆ ระหว่างชั้นจะวางเครื่องบูชา อาทิเช่น ผลไม้ กล้วย ขนม ข้าวต้ม ข้าวสวย บายศรีเดิม (บายศรีต้น) นี้ได้ทำมาแต่โบราณ เพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (สัมภาษณ์ สำเร็จ อินทุง, 19 กันยายน 2565) วัตถุประสงค์นั้นคือ เพื่อเชิญให้เทวดามารับเครื่องสังเวย เพื่อความสุข ความเจริญรุ่งเรือง รวมทั้งเป็นการเสริมบารมีให้กับตนเองด้วยประการหนึ่ง ในการประกอบพิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากและขาดไม่ได้เลย เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ หรือแม้แต่พิธีกรรมขอขมาหลังฟ้าผ่า จัดบวงสรวงเทวดา บูชาของรักษา เทพ เทวดา เป็นต้น ดังนั้นการทำบายศรีประเภทนี้ต้องวางซ้าย ขวา หน้าเครื่องพิธี เนื่องจากบายศรีประเภทนี้มีลักษณะเป็นต้น มีลำต้น จึงเป็นเหตุให้เรียกว่าบายสะไรเดิม (สัมภาษณ์ บัวลิน หมื่นยิ่ง, 19 กันยายน 2565)

บายศรีต้น เครื่องบูชาตามแบบวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายเขมร

ภาพที่ 4 การทำบายศรีต้น แบบชาวไทยเชื้อสายเขมร

ที่มา : ยโสธารา ศิริภาพระภากร (2565: 4)

ชาวไทยเชื้อสายเขมรจะให้ความสำคัญมากและขาดเสียไม่ได้เลยถ้ามีการจัดประกอบพิธีกรรมใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับงานมงคลต้องเชิญ เทพ เทวดา อารักษ์ ให้มาในงานพิธีเพื่อช่วยสนับสนุนกิจการบางอย่างให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ชาวไทยเชื้อสายเขมรมักนิยมการจัดบายศรี

Citation : สำเร็จ อินทุง, ยโสธารา ศิริภาพระภากร และสุรียา คลังฤทธิ์. (2566). “บายสะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasru.2023.20>

ต้นแบบโบราณเกือบทุกพิธีกรรมที่สำคัญ เหตุเพราะชาวไทยเชื้อสายเขมรในแถบนี้มีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อว่าบายศรีต้นเป็นเครื่องบูชา เพื่อถวายเป็นเครื่องสังเวยบูชา เป็นประเพณีที่ได้ปฏิบัติกันมานานนับแต่โบราณซึ่งตามวัฒนธรรมเขมรแถบอีสานใต้ จะให้ความสำคัญมากเป็นกรณีพิเศษ (สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมรังสี, 19 กันยายน 2565)

“บายสะไรเดิม” กับ พิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนา

ชาวไทยเชื้อสายเขมรแถบอีสานใต้ มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมที่ผสมผสานกันมาตั้งแต่อดีตมีพัฒนาการทางศาสนาโบราณ การนับผีวิญญาณ ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ที่ปรากฏในแถบอีสานใต้ คือ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ จะเห็นถึงปราสาทหินโบราณเป็นเทวสถานของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ในอริยธรรมขอมแถบประเทศกัมพูชาในอดีตมีการนับถือมานับพันปี หลายยุคสมัย ฐานคติทางศาสนามักนิยมสร้างเทวสถานเพื่ออุทิศแก่เทพเจ้า (พระคิวง พระนารายณ์ วิษณุ) และเพื่อเป็นที่บูชาตามที่ต่าง ๆ ต่อมาได้มีการนับถือพระพุทธศาสนาด้วยพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนาที่ชาวไทยเชื้อสายเขมรให้ความสำคัญ และได้นำบายสะไรเดิม เข้าสู่พิธีกรรมเสมอ เช่น พิธีกรรมพุทธาภิเสก พิธีบวงสรวง การขึ้นบ้านใหม่ พิธีบูชาเทวดา ฯลฯ เป็นต้น โดยให้ความสำคัญว่าในพิธีกรรมจะต้องมีการชุมชนเทวดา (การเชิญเทวดาตามสวรรค์ชั้นต่างๆ) มาร่วมในพิธี สิ่งที่ชาวไทยเชื้อสายเขมรได้มีความนับถือในรูปแบบ เทวดาวิญญาณ อยู่แล้วจำเป็นต้องจัดทำบายศรีขึ้นเพื่อการบูชา (สัมภาษณ์ ประชา คลังฤทธิ์, 13-14 พฤษภาคม 2565) และเสริมพิธีงานบุญตามความเชื่อสามารถเสริมบารมีให้เขาเหล่านี้ด้วยให้เจ้าภาพได้มีความเจริญรุ่งเรือง ในบายศรีที่ปรากฏจะเห็นได้ถึงเครื่องบวงสรวงที่ปรากฏในบายศรี ได้แก่ มีขนม ข้าวต้ม ผลไม้ ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวสวย อีกนัยยะหนึ่งก็หมายถึงการได้บูชา เทวดาที่มาชุมชนในงานพิธีกรรมที่ได้เชิญมาแล้ว เป็นเครื่องสังเวย โดยการจุดธูปบอกกล่าวด้วย (สัมภาษณ์ พระครูโสภณธรรมรังสี, 19 กันยายน 2565) อีกความหมายหนึ่งได้กล่าวว่า เป็นการถวายเครื่องบูชาแด่พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นงานที่ได้บุญมากและการทำบายศรีชนิดนี้จะได้บุญมาก และได้ถือมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ (สัมภาษณ์ สำเร็จ อินทุง, 17 กันยายน 2565)

พิธีกรรมกับการบูชาตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมร

พิธีกรรมได้แสดงออกทางพฤติกรรมมนุษย์ (The Ritual Has Demonstrated Human Behavior) และเป็นตัวที่บ่งบอกถึงความเชื่อของบุคคลในชุมชนและสังคม ที่แสดงออกในรูปแบบลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามจุดประสงค์ของการบูชา โดยแบ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตส่วนหนึ่ง พิธีกรรมที่เป็นมงคลด้วยส่วนหนึ่งซึ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูชา จะเกี่ยวกับชีวิตจะเป็นพิธีกรรมที่มุ่งความเจริญรุ่งเรืองต่อชีวิตโดยตรง มุ่งที่จะบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ความคุ้มครองดูแลปกป้องรักษา ไม่เกิดภัยอันตราย ให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีอายุยืน พร้อมทั้งให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ (ศิริพร สุเมธรัตน์, 2535 : 40) ตามประเพณี เป็นการสั่งสมของวัฒนธรรมและเป็นที่ยอมรับของชาวไทยเชื้อสายเขมรในดินแดนแถบนี้

วัฒนธรรมแห่งการสืบทอดรักษามาแต่โบราณกับบทบาทของบายสะไรเดิม

ความเชื่อในด้านวัฒนธรรมในพิธีของชาวไทยเชื้อสายเขมรกับบทบาทของ บายสะไรเดิมมักประกอบด้วย การเกิด พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีเซ่นไหว้ดวงวิญญาณ พิธีสื่อสารดวงวิญญาณ พิธีเรียกขวัญ ความเชื่อเรื่องปุตอาอรักรักษาชุมชน (กระตมตา ไย) และพิธีทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาด้วย

การเกิด (Birthday) การเกิดในสมัยโบราณไม่มีเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ทันสมัย จึงเป็นสิ่งที่ลำบากมาก ชาวไทยเชื้อสายเขมรแถบอีสานใต้ มีความเชื่อว่า “การคลอดบุตรเปรียบเสมือนการนั่งเรือข้ามทะเลไม่รู้ว่าขณะที่นั่งเรือข้ามนั้นจะมีคลื่นหรือพายุพัดเรือให้ล่มจมน้ำเมื่อใดหาฐู้ไม่นั้นแสดงถึงความตาย มีการปฏิบัติตนในช่วงการตั้งครรภ์ไม่ว่าจะเป็น ข้อชะล่า การปฏิบัติตนในแต่ละวัน เช่น ห้ามออกนอกบ้าน 3 เวลา คือ ตีห้าเที่ยงตรงและหกโมงเย็น ชาวไทยเชื้อสายเขมรจะเชื่อว่าเวลานี้เป็นเวลาที่มีออกหากินถ้าจำเป็นจริงๆ จะพกพาเครื่องราง จนกว่าจะถึงเวลาคลอด เมื่อคลอดบุตร มักมีการจัดทำ จวมกรุกำเน็ด ถือเป็นขั้นที่จัดรับเด็กผู้เกิดใหม่และเชิญเทวดาที่ตามมารักษาให้รับรู้ และถือเป็นการรับขวัญด้วย เชื่อว่าจะปลอดภัย เด็กจะไม่ร้องเสียงง่าย (สัมภาษณ์ เปา ซ่อมทอง, 11 เมษายน 2565)

การแต่งงาน (Marriage) เราจะพบว่า การแต่งงานของชาวไทยเชื้อสายเขมร การจะแต่งงานจึงจำเป็นต้องเลือกเนื้อคู่ที่ถูกต้องกับตำราพร้อมกับในวันแต่งงานจำเป็นต้องมีการแต่งกายที่เป็นมงคลไม่ว่าจะเป็นตัวเจ้าบ่าว เจ้าสาว เพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาว พร้อมทั้งญาติ ในการไปขึ้นบ้านเจ้าบ่าวจะมีพิธีไหว้ผีไหว้บรรพบุรุษ โดยเจ้าสาวจะเตรียมเสื้อผ้าโสร่งหรือผ้าสไบไปไหว้พ่อสามีสามี

Citation : สำเร็จ อินทยุง, ยโสธรา ศิริภาพระภากร และสุริยา คลังฤทธิ์. (2566). “บายสะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasrru.2023.20>

หลังจากนั้นจึงนำไปไหว้ญาติผู้ใหญ่ เช่น พี่ ป้า น้า อา เป็นต้น ญาติๆ จะรับไหว้และผูกข้อมือพร้อมเงินเป็นค่าทำขวัญลูกสะใภ้หรือหลานสะใภ้เพื่อเป็นสิริมงคลเพราะครั้งหนึ่งในชีวิตคนเราที่เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อก็คือการแต่งงานนั่นเอง สรุปความคือความเชื่อในงานแต่งงานจะมีความเชื่อและเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษและรักเดียวใจเดียวและมักมีบายศรีจะประกอบในการแต่งงานในดินแดนแถบนี้

การขึ้นบ้านใหม่ ชาวไทยเชื้อสายเขมรจะมีการประกอบพิธีคล้ายกันทั้งนี้เนื่องจากมีบรรพบุรุษมาจากสายเลือดเดียวกันส่วนใหญ่เป็นญาติสนิทกันในการสร้างบ้านแต่ละหลังจึงมีความสำคัญยิ่งก่อนที่จะมีพิธีปลูกบ้านต้องหาฤกษ์ยามที่ดีทั้งนี้ที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต้องอาศัยอยู่ตลอดชีวิตเป็นมรดกตกทอดแก่บุตรหลาน ข้อชะล่าที่สำคัญ ได้แก่ (1) ห้ามทำบันไดหันหน้าไปทางทิศตะวันตกมีความเชื่อว่าจะทำให้เจ้าของบ้านตกต่ำอาจจะเป็นเบี้ยล่างของคนอื่น (2) บันไดบันจะต้องเป็นเลขคี่เช่น 5 -7 -9 ห้ามเป็นเลขคู่เพราะเลขคู่คือบันไดบ้านของผี (อุษา หม้อทอง, 2547: 116) (3) การขุดหลุมใส่เสาบ้านในหลุมทุกหลุมจะใส่ใบเงินใบทอง เหรียญ ใบเงิน ใบทอง ต้นบัว ใบคูณ และไม้มงคลอื่นๆ เป็นจำนวนเลข 9 เชื่อว่าเป็นเลขมงคลค้าคุณก้าวหน้าตลอดไป (4) เจ้าของบ้านต้องหาอาหารที่ดีให้ช่างสร้างบ้านได้รับประทานจนกว่าจะสร้างบ้านแล้วเสร็จเชื่อว่าเจ้าของบ้านจะได้อยู่ดีมีสุขร่ำรวยและอยู่ดีกินดีตลอดไป (5) ในวันขึ้นบ้านใหม่ห้ามฆ่าหมูเพราะเชื่อว่าหมูมีมันมากทำให้สิ้นเงินทองจะสิ้นไหลออกให้ฆ่าได้เฉพาะสัตว์เล็ก เช่น ไก่ กบ ปลา สำหรับเจ้าของบ้านญาติผู้ใหญ่แขกที่ได้รับเชิญจะต้องแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อยสวยงาม ประดับประดาด้วยของมีค่า เช่น เงิน ทอง เสื้อผ้า เป็นชุดใหม่หรือเก่าก็ได้แต่ต้องสะอาดเรียบร้อยโดยเฉพาะเจ้าของบ้านต้องสวยที่สุดเพราะเชื่อว่าเป็นการสิริมงคลเรียกโชคลาภเข้าบ้าน

พิธีกรรมโง้งมะมั่วต ของชาวไทยเชื้อสายเขมร มีความเชื่อในเรื่องพิธีนี้เป็นพิธีกรรมสื่อสารถึงดวงวิญญาณบรรพบุรุษ มีความเชื่อว่าผู้ทรง คือผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับผีบรรพบุรุษมีทั้งผีบรรพบุรุษที่เป็นผู้หญิงและผู้ชาย ถ้าผีบรรพบุรุษเป็นผู้ชายมาเข้าร่าง ในสายตระกูลหนึ่งจะมีผู้หญิงในตระกูลนั้นๆ มีอยู่หนึ่งคนซึ่งเป็นการสืบเชื้อสายทางแม่ที่จะต้องรับสืบทอดต่อไป

ความเชื่อเรื่องศาลปู่ตา (กระตามตา ไย) ที่สำคัญอีกอย่างของชาวไทยเชื้อสายเขมร คือความเชื่อเรื่องศาลปู่ตาที่มีรูปปั้นเป็นสัญลักษณ์ ชาวบ้านจะประกอบพิธีเช่นไหว้ คือ การเซ่นปู่ตาในเดือน 3 และเดือน 6 เพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนการทำการเพาะปลูก จะเซ่นไหว้ขอฝนให้ถูกต้องตามฤดูกาลในเดือนสามเช่นไหว้เพื่อขอขอบคุณปู่ตาที่ดลบันดาลให้ได้ข้าวปลาอาหารพืชผลที่สมบูรณ์

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่น่าสนใจ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมโดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนด กระบวน การทางวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่ง สจ๊วต (Steward, 1959 : 81-85) นัก มานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของ สังคม ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมแนวคิดนี้มองสังคม ในลักษณะพลวัตหรือเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยมีพื้นฐานสำคัญ คือ เทคโนโลยี การผลิตสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของ สังคมและวัฒนธรรม

สจ๊วต (Steward) กล่าวว่า นิเวศวิทยา การปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ระบบนิเวศวิทยาของสังคมก่อน เพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของสังคม วัฒนธรรม (Socio culture) นั้นๆ และมีความเชื่อต่อไปอีกว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อความแตกต่างใน การปรับตัวของวัฒนธรรมวัฒนธรรมที่ต่างกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เหมือนกันจะแสดงรูปแบบของการ พัฒนาการที่เหมือนกันและเขามีความเชื่อว่าในวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมแบบหลายสาย (Multilinear) มากกว่าวิวัฒนาการวัฒนธรรมสายเดียว (Unilinear) ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ สามารถ อธิบายถึงปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่มีวัฒนธรรมประเพณี มาแต่ โบราณ แม้นปัจจุบันอาจมีการปรับเปลี่ยนบางอย่างก็เพราะ ในสมัยเทคโนโลยี เป็นกำลังสำคัญใน การขับเคลื่อน ให้ได้รับอิทธิพลต่อผู้อาศัยอยู่ในสังคม ชุมชน ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในแ่งวัฒนธรรม เดียวกันที่ได้รับอิทธิพลของขอมในอดีต โดยความเชื่อและพิธีกรรมที่มีการผสมผสานเข้ากัน จาก พิธีกรรม ความเชื่อจะบ่งบอกถึงกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรมของกลุ่มชนหรือ สังคมนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

บทบาท วัฒนธรรม และการสืบทอด

ความเชื่อในด้านวัฒนธรรมในพิธีของชาวไทยเชื้อสายเขมรกับบทบาทของ บายสะไรเดิมมัก ประกอบด้วย การเกิด การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่โจ้ลมะมัวต ความเชื่อเรื่องปู่ตาอารักษ์รักษา ชุมชน (กระตวมตา ไย) และพิธีทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา

การถือกำเนิด “การคลอดบุตรเปรียบเสมือนการนั่งเรือข้ามทะเลไม่รู้ว่าจะขณะที่นั่งเรือข้าม นั้นจะมีคลื่นหรือพายุพัดเรือให้ล่มจมน้ำเมื่อใดหาไม่รู้มันนั้นแสดงถึงความตาย ชาวไทยเชื้อสายเขมร จะเชื่อว่าเวลานี้เป็นเวลาทีฝือออกหากินถ้าจำเป็นจริงๆ จะพกพาเครื่องราง จนกว่าจะถึงเวลาคลอด

เมื่อคลอดบุตร มักมีการจัดทำ จวมกรุกำเนิด ถือเป็นขันธุ์ที่จัดรับเด็กผู้เกิดใหม่และเชิญเทวดาที่ตามมารักษาให้รับรู้ และถือเป็นการรับขวัญด้วย เชื่อว่าจะปลอดภัย เด็กจะไม่ร้องเสียงง่าย (สัมภาษณ์ เปา ซ่อมทอง, 11 เมษายน 2562)

การแต่งงาน (Marriage) การจะแต่งงานจึงจำเป็นต้องเลือกเนื้อคู่ที่ถูกต้องกับตำราพร้อม กับในวันแต่งงานจำเป็นต้องมีการแต่งกายที่เป็นมงคลไม่ว่าจะเป็นตัวเจ้าบ่าว เจ้าสาว ทำพิธีสู่ขวัญ เพื่อเป็นสิริมงคลเพราะครั้งหนึ่งในชีวิตคนเราที่เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อก็คือการแต่งงาน สรุปความคือ ความเชื่อในงานแต่งงานจะมีความเชื่อและเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษและรักเดียวใจเดียวและมักมีบายศรี จะประกอบในการแต่งงานในดินแดนแถบนี้

พิธีขึ้นบ้านใหม่ การสร้างบ้านแต่ละหลังจึงมีความสำคัญยิ่งก่อนที่จะมีพิธีปลูกบ้านต้องหา ฤกษ์ยามที่ดีทั้งนี้ที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต้องอาศัยอยู่ตลอดชีวิต เป็นมรดกตกทอดแก่บุตรหลาน ข้อชะล่าที่สำคัญ ได้แก่ (1) ห้ามทำบันไดหันหน้าไปทางทิศตะวันตกมีความเชื่อว่าจะทำให้เจ้าของ บ้านตกต่ำอาจจะเป็นเบียดเบียนของคนอื่น (2) บันไดบันจะต้องเป็นเลขคี่เช่น 5 -7 -9 ห้ามเป็นเลขคู่ เพราะเลขคู่คือบันไดบ้านของผี (อุษา หม้อทอง, 2547: 116) (3) การขุดหลุมใส่เสาบ้านในหลุมทุก หลุมจะใส่ใบเงินใบทอง เหรียญ ใบเงิน ใบทอง ต้นบัว ใบคูณ และไม้มงคลอื่นๆ เป็นจำนวนเลข 9 เชื่อว่าเป็นเลขมงคลค้าคุณก้าวหน้าตลอดไป (4) เจ้าของบ้านต้องหาอาหารที่ดีให้ช่างสร้างบ้านได้ รับประทานจนกว่าจะสร้างบ้านแล้วเสร็จเชื่อว่าเจ้าของบ้านจะได้อยู่ดีมีสุขร่ำรวยและอยู่ดีกินดี ตลอดไป (5) ในวันขึ้นบ้านใหม่ห้ามฆ่าหมูเพราะเชื่อว่าหมูมีมันมากทำให้สิ้นเงินทองจะสิ้นไหลออก ให้ฆ่าได้เฉพาะสัตว์เล็ก เช่น ไก่ กบ ปลา สำหรับเจ้าของบ้านญาติผู้ใหญ่แขกที่ได้รับเชิญจะต้อง แต่งกายให้สุภาพเรียบร้อยสวยงาม ประดับประดาด้วยของมีค่า เช่น เงิน ทอง เสื้อ ผ้า เป็นชุด ใหม่หรือเก่าก็ได้แต่ต้องสะอาดเรียบร้อยโดยเฉพาะเจ้าของบ้านต้องสวยที่สุดเพราะเชื่อว่าเป็นการสิริมงคลเรียกโชคลาภเข้าบ้าน

พิธีโถ้ลมะมัวตชาวไทยเชื้อสายเขมร มีความเชื่อในเรื่องพิธีนี้เป็นพิธีกรรมสื่อสารถึงดวง วิญญาณบรรพบุรุษ มีความเชื่อว่าผู้ทรง คือผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับผีบรรพบุรุษมีทั้งผีบรรพ บุรุษที่เป็นผู้หญิงและผู้ชาย ถ้าผีบรรพบุรุษเป็นผู้ชายมาเข้าร่าง ในสายตระกูลหนึ่งจะมีผู้หญิงใน ตระกูลนั้น ๆ มีอยู่หนึ่งคนซึ่งเป็นการสืบเชื้อสายทางแม่ที่จะต้องรับสืบทอดต่อไป

ความเชื่อเรื่องศาลปู่ตา (กระตามตา ไย) ที่สำคัญอีกอย่างของชาวไทยเชื้อสายเขมร คือ ความเชื่อเรื่องศาลปู่ตาที่มีรูปปั้นเป็นสัญลักษณ์ ชาวบ้านจะประกอบพิธีเช่นไหว้ คือ การเซ่นปู่ตา

ในเดือน 3 และเดือน 6 เพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนการทำการเพาะปลูก จะเซ่นไหว้ขอฝนให้ถูกต้องตามฤดูกาลในเดือนสามเซ่นไหว้เพื่อขอขอบคุณปุตตาที่ตกลงบันดาลให้ได้ข้าวปลาอาหารพืชผลที่สมบูรณ์ นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมโดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการทางวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่ง สจ๊วต (Steward, 1959 : 81-85) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของ สังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้มองสังคม ในลักษณะพลวัตหรือเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยมีพื้นฐานสำคัญ คือ เทคโนโลยีการผลิตสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมและวัฒนธรรม สจ๊วต (Steward.) กล่าวว่า นิเวศวิทยา คือการปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ระบบนิเวศวิทยาของสังคมก่อน เพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของสังคมวัฒนธรรม (Socio culture) นั้น ๆ และมีความเชื่อต่อไปอีกว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อความแตกต่างในการปรับตัวของวัฒนธรรมวัฒนธรรมที่ต่างกันสิ่งแวดล้อมที่เหมือนกันจะแสดงรูปแบบของการพัฒนาการที่เหมือนกันและเขามีความเชื่อไว้ในวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมแบบหลายสาย (Multilinear) มากกว่าวิวัฒนาการวัฒนธรรมสายเดียว (Unilinear) ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ สามารถอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่มีวัฒนธรรมประเพณี มาแต่โบราณ แม้นปัจจุบันอาจมีการปรับเปลี่ยนบางอย่างก็เพราะ ในสมัยเทคโนโลยี เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อน ให้ได้รับอิทธิพลต่อผู้อาศัยอยู่ในสังคม ชุมชน ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในแ่งวัฒนธรรมเดียวกันที่ได้รับอิทธิพลของขอมในอดีต โดยความเชื่อและพิธีกรรมที่มีการผสมผสานเข้ากัน จากพิธีกรรม ความเชื่อจะบ่งบอกถึงกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรมของกลุ่มชนหรือสังคมนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง (References)

- โกศลัญญา ศิริสงวน. (2566). **สัญลักษณ์ในบายศรีของชาวไทยเขมรสุรินทร์**. สาขาวิชาการวิจัยและ
พัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ทองดา คลังฤทธิ์. (2565, เมษายน 11). สัมภาษณ์.
- ประกอบ ผลงาม. (2538). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- ประชา คลังฤทธิ์. (2565, เมษายน 11). สัมภาษณ์.

Citation : สำเร็จ อินทยุง, ยโสธรา ศิริภาพระภากร และสุรียา คลังฤทธิ์. (2566). “บายสะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อ
ความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. *วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ*. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasru.2023.20>

พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่น.

พระครูโสภณธรรมรังสี. (2565, กันยายน 19). เจ้าคณะอำเภอเมืองสุรินทร์ (๘). สัมภาษณ์.

พระเกียรติยศ โอชาวัฒน์. (2548). **การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่าง
ทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร**. ปรินญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมชาย สิริวัฒน์โก. (2565, กันยายน 19). สัมภาษณ์.

แม่ชีบัวลิน หมั่นยิ่ง. (2565, กันยายน 19). ผู้มีประสบการณ์. สัมภาษณ์.

ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2556). **ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการเข้าทรงของชาวพุทธ :
กรณีศึกษาบ้านศาลาสามัคคี ตำบลบ้านขบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์**. ปรินญาพุทธ
ศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2559). การสืบเชื้อสายทางวัฒนธรรมด้วยพิธีกรรม แกลมของชาวไทย
ภูเขา. **การประชุมวิชาการระดับชาติ ราชชมงคลสุรินทร์วิชาการ ครั้งที่ 8 “วิจัยเพื่อพัฒนา
ประเทศไทย 4.0”**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ (22-23
ธันวาคม).

ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2559). อิทธิพลทางความเชื่อกับรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตพิธีกรรมการ
สะเดาะเคราะห์ต่ออายุของชาวไทยเขมรสุรินทร์. **การประชุมวิชาการระดับชาติราชชมงคล
สุรินทร์วิชาการ ครั้งที่ 8 “วิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย 4.0” RSC2016**. มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ (22-23 ธันวาคม 2559).

ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2560). “ระเบียบเครื่องแขวน” องค์ประกอบขั้นตอนของพิธีกรรมกลุ่ม
ชาติพันธุ์ไทยเขมรตามความเชื่อในพิธีกรรมโຈ้ลมะมัวต. **วารสารศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี**. 1(1) : 131-142.

ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2560). บายไซเพียะ เครื่องบูชาเพื่อเสริมสร้างกำลังใจและความมั่นคง
ทางด้านจิตใจของชาวไทยเขมรสุรินทร์. **นำเสนออินเทอร์เน็ตเนทชั่นเนล คอนฟอเรน ปี 2017
ที่ 13-14, 2017**. มหาวิทยาลัยนันทยาง ประเทศสิงคโปร์.

ว. จินประดิษฐ์. (2538). **อำนาจลึกลับของร่างทรง ฉบับมาตรฐานและสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์รุ่งแสงการพิมพ์.

Citation : สำเร็จ อินทุง, ยโสธารา ศิริภาพระภากร และสุริยา คลังฤทธิ์. (2566). “บายสะไรเดิม” สัญลักษณ์และการสื่อ
ความหมายด้านการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร. **วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ**. 1(3) : 71-88.

DOI : <https://doi.org/10.14456/jasru.2023.20>

- ศิริพร สุเมธรัตน์. (2535). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2540). **วัฒนธรรมกับการพัฒนาทางเลือกของสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานจังหวัดสุรินทร์. (2539). **บรรยายสรุปจังหวัดสุรินทร์**. สุรินทร์ : สำนักงานจังหวัดสุรินทร์.
- สำเร็จ อินทยุง. (2565, กันยายน 19). นักวิชาการอิสระ. สัมภาษณ์.
- อิสราพร จันทร์ทอง. (2537). **บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมแก้ลมอของชาวกูย บ้านสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์**. ม.ป.ท. มนุษย์วิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏ.
- อุษา หม้อทอง. (2547). **การนับถือของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกูยในประเทศไทยและช่วยในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. โปรแกรมวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- DennySergeant, Global Ritualism. (2542). **พิธีกรรมของโลก**. แปลโดยทิพย์อาภา. กรุงเทพฯ : บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด.
- Richard Lawrence. **Unlock Your Psychic Powers-ศาสตร์แห่งพลัง**. (2542). แปลโดย สมชาย สัมฤทธิ์ทรัพย์. กรุงเทพฯ : มาสเตอร์พริ้งตั้ง.
- Steward, Julian H. (1959). **The Concept and Method of Cultural Ecology**. In Readings In Anthropology.

